

КЊИГЕ САЖЕТАКА

ЦИКЛУС

*Њредавања младих
исџраживача*

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
БЕОГРАД

ЦИКЛУС ПРЕДАВАЊА
МЛАДИХ ИСТРАЖИВАЧА

Издавач

Институт друштвених наука
Београд, 2018.

За издавача

Др Горан Башић

Лектура и коректура

Анка Јакшић

Графичко обликовање

Милорад Митић

Штампа

РИЦ графичког инжењерства
Технолошко-металуршког факултета

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

ЦИКЛУС

*предавања младих
истраживача*

Београд, 2018.

Садржај

- 6 ■ **Др Иван МАРИНКОВИЋ**
ЗАШТО МУШКАРЦИ ЖИВЕ КРАЂЕ –
ДЕМОГРАФСКА АНАЛИЗА РАЗЛИЧИТЕ
СМРТНОСТИ ПО ПОЛУ
- 10 ■ **Др Владимир МЕНТУС**
ЛУКСОВО СХВАТАЊЕ ДРУШТВЕНЕ МОЋИ
- 14 ■ **Марко ГАЉАК**
ДВА ПРИМЕРА УПОТРЕБЕ ТЕОРИЈЕ
ГРАФОВА У ДРУШТВЕНИМ НАУКАМА:
АНАЛИЗА ИНТЕРАКЦИЈА НА ТВИТЕРУ
ТОКОМ ИЗБОРА 2016. У СРБИЈИ И
АНАЛИЗА *GIVING BALKANS* ПОДАТАКА О
ФИЛАНТРОПИЈИ
- 18 ■ **Др Ранко СОВИЉ**
РЕГУЛАТОРНЕ МЕРЕ И ПОЛИТИКЕ
УПРАВЉАЊА РИЗИЦИМА У
ИНВЕСТИЦИОНИМ ДРУШТВИМА
- 24 ■ **Јагода ДРЉАЧА**
МЕРЕ БЕЗБЕДНОСТИ МЕДИЦИНСКОГ
КАРАКТЕРА У КРИВИЧНОМ
ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
- 28 ■ **Ивана МАГДАЛЕНИЋ**
НОВИЈЕ ПРОМЕНЕ У СТАРОСНОМ
МОДЕЛУ РАЂАЊА СРБИЈЕ И ДРЖАВА
ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ
- 32 ■ **Марина БУДИЋ**
ДА ЛИ САМ МОРАЛНО ОДГОВОРНА ЗА
МАЛТРЕТИРАЊЕ ПСА НА ПУСТОМ
ОСТРВУ? – МОРАЛНА ОДГОВОРНОСТ И
ДРУШТВЕНА ЗАЈЕДНИЦА

БИОГРАФИЈА

ИВАН МАРИНКОВИЋ (Крагујевац, 1980). Научни сарадник у Центру за демографска истраживања Института друштвених наука у Београду. Магистрирао 2010. (*Узроци смртности становништва Србије у периоду 1950–2006*) и докторирао 2016. (*Разлике у смртности становништва Србије по полу*). Резултат досадашњег научно-истраживачког рада представља око 30 ауторских и коауторских радова у научним часописима и зборницима радова. Теме из области демографије којима се бави су различите, а најчешће су везане за морталитет становништва. Осим тога, бавио се и истраживањем структура становништва, као и појединим аспектима фертилитета. Од 2011. је секретар Друштва демографа Србије.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Marinković, Ivan (2017). Pušenje kao osnovni faktor preventabilne smrtnosti u Srbiji, *Stanovništvo*, LV, 1/2017, str. 87–106. DOI: 10.2298/STNV170610001M
- Marinković, Ivan (2012). Uzroci smrti u Srbiji od sredine 20. veka, *Stanovništvo*, L, 1/2012, стр. 89–106. DOI: 10.2298/STNV1201089M
- Marinković, Ivan (2012). Prerana smrtnost: Potencijalno izgubljene godine života stanovništva Srbije, 1950–2010. U M. Rašević, Marković M. (ured.) *Pomeračemo granice*, Institut društvenih nauka, Beograd, str. 9–23.
- Marinković, Ivan (2010). Grupisanje zemalja prema vodećim uzrocima smrti u svetu početkom 21. veka, *Stanovništvo*, XLVIII, 1/2010, str. 75–102. DOI: 10.2298/STNV1001075M
- Маринковић, Иван (2010). Разлике у смртности становништва централне Србије и Војводине, *Зборник Машице Српске за друштвене науке*, бр. 131/2010, стр. 359–368.

Зашто мушкарци живе краће – демографска анализа различите смртности по полу

Током 20. и почетком 21. века констатован је различит образац диференцијалне смртности по полу међу земљама. Комплексност појаве и чинилаца који условљавају разлику су у таквом односу да чак ни блиске (комшијске) земље често не деле јединствен образац смртности по полу. Европа као мали али кад је реч о овој теми сложен и изузетно хетероген континент јесте прави пример. Код појединих држава, од средине прошлог века, разлика се повећавала, код других смањивала, док је код неких практично мировала. Оно што се у целини може потврдити и што у потпуности кореспондира са истраживањима других аутора на тему различите смртности по полу јесте то да жене у Србији живе дуже од мушкараца, а да се тренд више смртности мушкараца, с великом поузданошћу података, може пратити од средине 20. века.

Тренд различите смртности по полу међу европским земљама, указује на постојање више модела. Земље које се налазе у северном и западном делу Европе, повећавале су разлику у очекиваном трајању живота при живорођењу (E_0) по полу све до краја 1970-их, од када се мења тренд, а разлика се постепено смањује. Ова група држава сада просечно има најнижу разлику (не рачунајући Албанију која има најмање вредности) у E_0 мушкараца и жена у Европи. На другој страни највише вредности, не само на Старом континенту него и у свету, имају источноевропске земље. Разлика се код њих интензивно повећавала у другој половини 20. века, да би тек средином 1990-их почела да се смањује. Државе средишњег и јужног дела континента, у последњих шест деценија, деле сличан тренд кретања диференцијалне смртности по полу, као и северни суседи, али су вредности на нешто вишем нивоу. У Србији промене су биле скромне, а разлика се није значајно мењала за протеклих пет деценија. Диференцијална смртност по полу је средином 20. века била међу најнижим у Европи, а сада, тј. почетком друге деценије 21. века, спада у групу земаља са умерено ниском разликом.

Диференцијална смртност становништва по полу припада основним законитостима демографског развитка, али до данас није јасно шта све утиче на тај феномен. Разлику у смртности по полу покушавају да објасне и истраживачи који дају предност биолошким чиниоцима, као и они који ту разлику приписују социо-културним узроцима. Сажето, хипотезе о чиниоцима који условљавају вишу смртност мушкараца у суштини се свODE на два основна приступа:

биолошки и неболошки. Биолошки приступ разматра утицај генетике на вишу смртност, док неболошки у фокусу има разлике у понашању и односима са околином мушкараца и жена (све оно на шта човек може директно или индиректно да делује).

Различита смртност мушкараца и жена имплицира многобројне друштвене али и демографске последице. Феминизација старог становништва у Србији услед нижих стопа смртности женског становништва, за последицу има другачије оптерећење болестима и узроцима смрти у укупној популацији. Дужи животни век и различит образац смртности према узроку смрти условљава више стопе морбидитета и морталитета жена од одређених болести.

БИОГРАФИЈА

ВЛАДИМИР МЕНТУС (Београд, 1987). Дипломирао социологију на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Научни сарадник у Центру за социолошка и антрополошка истраживања Института друштвених наука. Као стипендиста Министарства просвете 2011. био сарадник на пројекту у Институту за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду. Од 2012. запослен у Институту друштвених наука. Докторску дисертацију из економске социологије одбранио је 2017. на Одељењу за социологију Филозофског Факултета Универзитета у Београду. Објавио је већи број радова у часописима и зборницима међународног и националног значаја, и учествовао на више међународних научних скупова.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Ментус, Владимир (у штампи). *О ђарагоксу ђројреса*. Београд: Институт друштвених наука.
- Vladislavljević, M. and Mentus, Vladimir (2018). The Structure of Subjective Well-Being and Its Relation to Objective Well-Being Indicators: Evidence from EU-SILC for Serbia, *Psychological Reports*, online first. DOI: 10.1177/0033294118756335
- Ментус, Владимир (2017). Валидност и поузданост субјективних индикатора благостања у социолошким истраживањима – мерење задовољства животом, *Социолошки ђрејрег*, 51(1): 157–180.
- Ментус, Владимир (2017). Културни чиниоци карошија и каро-ђисатсуа, *Кулђура*, (157): 129–144.
- Jovanović, Nataša and Mentus, Vladimir (2017). Classical Roots of Contemporary Understanding of Islam as Religion of Warriors – the Implications of Weber’s Interpretation of Islamic Dogma. In M. Blagojević and Z. Matic (eds). *Religion in contemporary society*. FOREL – Institute of Social Sciences, Centre for sociological and anthropological research, Institute of Social Sciences, Belgrade, str. 213–228.
- Ментус, Владимир, Татјана Ментус (2017). Изложеност стресу као механизам утицаја социоекономског положаја на квалитет здравља, *Зборник Мађице срђске за друђивене науке*, (163): 471–483.
- Mentus, Vladimir (2017). Gender differences in affective and cognitive well-being in Serbia. In O. Тођковић, K. Дамњановић, and L. Lazarević (eds). *Empirical*

Studies in Psychology. Institute of Psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; Laboratory for experimental psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, str. 114–118.

Mentus, Vladimir (2016). Determinante zadovoljstva životom u Srbiji. U Lj Lazarević i dr. (ur). *Empirijska istraživanja u psihologiji*. Institut za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, str. 100–104.

Mentus, Vladimir (2015). Economic Crisis and Self-Evaluation of Economic Security in the European Union. In I. Đorđević et al. (eds). *Twenty Years of Human Security: Theoretical foundations and Practical Applications Faculty of Security Studies*, University of Belgrade; Institut Français de Géopolitique, Université Paris 8, str. 453–464.

Ментус, Владимир (2015). Економски раст и субјективно благостање у развијеним земљама, *Култура* (147): 209–225.

Ментус, Владимир (2014). Друштвена моћ у теоријама размене – Хомансова и Блауова схватања односа моћи и размене, *Социолошки њрепег*, 48(2): 165–182.

Луксово схватање друштвене моћи

Предмет излагања је схватање друштвене моћи и доминације Стивена Лукса (Steven Lukes). У уводу представљамо дебату о латентности конфликта интереса, преко четири различита схватања моћи и доминације. Према тзв. једнодимензионалном гледишту, моћ се манифестује у ситуацијама доношења одлука, а приликом конкретног, опажљивог сукоба (субјективних) интереса. Другим речима, моћ је одређена способношћу једног актера да учини нешто што ће утицати на другог актера тако да се измени вероватан ток одређених будућих догађаја, и то у ситуацијама одлучивања. Према другом, тзв. дводимензионалном гледишту, моћ се, не манифестује само на претходно описан начин, већ и онда када онај који је поседује може, с мањом или већом намером, да сузбије или спречи изазове за своје интересе помоћу контроле дневног реда приликом одлучивања. Другим речима, моћ се одређује и стварањем или учвршћивањем друштвених и политичких вредности и институционалних пракси које ограничавају делокруг политичког процеса на разматрање релативно безопасних питања, искључивањем свих других, односно могућношћу да се спречи постављање на дневни ред било којих питања која могу да угрозе скуп преференција онога који поседује моћ. Лукс је формулисао тзв. тродимензионално гледиште, које укључује

претходна два наведена, али их продубљује. Јер, према њему, моћ се може користити тако што се подложник наводи да учини нешто што он не жели, али и тако што се обликују његове перцепције, когниција и, самим тим, преференције. За Лукса се, тако, најуспешнија и најневидљивија употреба моћи састоји из тога да се обезбеди повиновање спречавањем настанка било каквог сукоба. Коначно, према тзв. четвородимензионалном, односно капиларном гледишту, које се приписује Фукоу (Michel Foucault), моћ је заиста најефикаснија када је најмање видљива, али фокус се помера далеко од појединаца и група које поседују моћ и које су јој потчињене. Према Фукоу, моћ је свеприсутна и не може се избећи да се буде њен предмет, нити да се резонује независно од ње. Лукс, међутим, одбацује овакво “ултра-радикално” становиште.

У средишњем делу излагања подробније представљамо Луксову критику бихејвиоризма, методолошког индивидуализма и теоријског плурализма, затим његово схватање односа моћи и доминације, као и схватање „адаптивних преференци“, „правих интереса“ и „лажне свести“, који су од кључног значаја за разумевање Луксовог тумачења моћи. За овог аутора, „прави интереси“ јесу интереси који би се доносили у условима релативне аутономије, и независно од онога ко испољава моћ. У приписивању моћи једних над другима, и у анализирању њених механизма, заузима се, дакле, гледиште које је спољно у односу на подложника. Становиште да се потчињавање може остварити обликовањем уверења и жеља захтева когнитивну и евалуативну процену која се разликује од стварних веровања и преференци потчињених актера. Моћ се, према Луксу, изједначава с доминацијом када подложник није свестан својих правих интереса.

Што се тиче дебате о тзв. лажној свести, Лукс не сматра да су вољно и невољно потчињавање доминацији међусобно искључујући. Интернализоване илузије су, у потпуности компатибилне са високо рационалним и јасним приступом њима. Ова, трећа димензија моћи је зато увек само делимично ефективна и, као таква, може наилазити и наилази на отпор. У закључном делу излагања приказујемо поједине критике Луксових схватања.

БИОГРАФИЈА

МАРКО ГАЉАК (Смедерево, 1987). Дипломирао на Географском факултету Универзитета у Београду, смер Демографија, 2011. године. Мастер рад (*Морталитет у Србији и Европској унији – компаративна анализа*) одбранио 2014. (награђен као најбољи мастер рад на студијској групи Демографија). Другу мастер диплому стекао је 2017. из области Рачунарство у друштвеним наукама при Универзитету у Београду. Био ангажован као демонстратор на више студијских предмета на Факултету. Тренутно је докторанд на Географском факултету Универзитета у Београду. Од јула 2018. ради у Институту друштвених наука у Центру за демографска истраживања као истраживач сарадник.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Гаљак, Марко (2014). Предупредив морталитет у Србији и Европској унији – компаративна анализа. *Демографија*, 11(1), 135–145.
- Гаљак, Марко, Ивана Магдаленић и Гордана Војковић (2015). Особености морталитета становништва југоисточне Србије. *Социјални и здравствени проблеми југоисточне Србије – са посебним освртом на положај оштарелих*. Ниш: Центар за научноистраживачки рад САНУ и Универзитета у Нишу.
- Magdalenić, Ivana, & Marko Galjak (2015). Ageing map of the Balkan Peninsula, *Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijić"*, SASU 66(1), 75–89. DOI:10.2298/IJGI1601075M
- Гаљак, Марко (2016). Морталитет од тумора на територији бивше Југославије (Апстракт). У *Демографски изазови на простору бивше Југославије (Књига ајстракаја)*. Београд: Друштво демографа Србије.
- Galjak, Marko (2017). Gordana Vojković, Vera Gligorijević, Politika scenarija: demografski i migracioni trendovi u budućnosti (primer Šumadije i Pomoravlja), *Stanovništvo*, 55 (1), 106–109. (Prikaz knjige)

Два примера употребе теорије графова у друштвеним наукама: анализа интеракција на Твитеру током избора 2016. у Србији и анализа *Giving Balkans* података о филантропији

Теорија графова и анализа мрежа се све чешће користе у природним и друштвеним наукама за анализу и визуализацију података. Разлог за то јесте све већа доступност компјутерске моћи, али (још и важније) и растући обим и доступност података који се могу анализирати. Пребацавањем фокуса са ентитета на везе које ентитети имају међу собом нуди потпуно нову димензију за истраживање, а та димензија се често превиђа. У раду су приказана два примера примене теорија графова у друштвеним наукама с циљем да инспирише истраживања у овим наукама која би могла да користе сличну методологију. У првом примеру анализира се интеракција политичара на Твитеру (*Twitter*) у Србији током парламентарних избора 2016. Твитер је изабран као *online* друштвена мрежа која заузима посебно место у јавном дискурсу, али и због транспарентности готово свих интеракција па су подаци релативно лако доступни у поређењу са другим *online* друштвеним мрежама на којима је велика већина комуникације приватна. Основни узорак представљају водећи функционери политичких странака који су током кампање имали налоге на Твитеру (n=40). Узорак је потом проширен на све Твитер налоге са којима су они из основног узорка интераговали за време изборне кампање (n=355), а као интеракција се рачунао сваки ретвит или помињање. Приступом мрежи преко апликационог програмског интерфејса (АПИ-а) аутоматски су преузети сви твитови налога који су се нашли у проширеном узорку. Од тих података конструисан је својствени граф интеракција између тих 355 налога. Над добијеном мрежом могуће је било рачунати различите метрике, над целом мрежом или над подмрежама које чине посебне политичке странке, класификација налога обичних твритераша према томе чијој страначкој сфери утицаја припадају и сл. Мрежна анализа нуди нове увиде који се не могу добити анализом садржаја или применом конвенционалних метрика карактеристичних за друштвену мрежу Твитер, нпр., број пратилаца и ретвитова. Сазнања добијена овом анализом могу бити од практичне користи политичким актерима, како би открили недостатке досадашње комуникације на Твитеру и евентуално је поправили, али и научној и широј јавности. Други пример се односи на податке о филантропији. Фондација Каталист (*Catalyst Balkans*) из Београда сакупља податке о локалној филантропији. Њихова база података *Giving Balkans* садржи информације о томе ко, коме, шта донира у државама Западног Балкана. Такви релациони подаци се могу

апстраховати као графови и на тај начин се добија много јаснија слика о филантропском пејзажу него што би то био случај са конвенционалном анализом. Giving Balkans база обухвата податке о 5428 донатора и 11.370 примаоца донација из Србије, Хрватске, Босне и Херцеговине, Косова, Македоније, Црне Горе и Албаније. Мрежа донатора и примаоца између ових ентитета, апстрахована је тако да чворове представљају донатори и примаоци а везе између њих су заправо донације. Превелика да буде приказана као један граф, мрежа је подељена на подмреже тако да сваки ентитет може да буде сагледан заједно са својим „комшилуком“ (два скока), тј. чворови с којима је ентитет повезан и сви чворови који су с тим чворовима повезани. Представљена је web апликација за истраживање овог комплексног графа.

БИОГРАФИЈА

РАНКО СОВИЉ (Београд, 1986). Дипломирао 2009. на Правном факултету Универзитета у Београду на привредном смеру. Мастер рад (*Дужности извештавања јавности издаваоца вредносница*), одбранио 2010. и докторски рад (*Правни режим ограничења ризика у пословању шривоаца хартијама од вредности*) 2016. Током студирања више пута је, за постигнут успех, награђиван похвалницама Правног факултета Универзитета у Београду. Током студија био је стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Од децембра 2016. године запослен је у Институту друштвених наука у Центру за правна истраживања, у звању истраживач сарадник, и ангажован је на пројекту „Људска права и вредности у биомедицини – Демократизација одлучивања у здравству и имплементација“ (бр. 179023), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Совиљ, Ранко (2011). Мултилатерална трговачка платформа, у *Усклађивање пословног права Србије са правом Европске уније* (ур. Вук Радовић), Правни факултет Универзитета у Београду, 340–353.
- Совиљ, Ранко (2010/2011). Приказ Закона о тржишту капитала. *Студентска ревија за привредно право*, Правни Факултет Универзитета у Београду, бр. 2, 50–53.
- Совиљ, Ранко (2016). Регулаторне мере и политике управљања ризиком ликвидности у банкама. *Право и привреда*, бр. 4–6, 402–414.
- Sovilj, Ranko (2017). Posledice finansijskih kriza – uporednopravna analiza, *Strani pravni život*, br. 1, 139–153 (koautor Sanja Stojković-Zlatanović).
- Совиљ, Ранко (2017). Улога Комисије за хартије од вредности у поступку надзора над пословањем инвестиционих друштава. У *Зборник радова са Међународне конференције Правнички дани* – проф. др Славко Царић, Нови Сад, 21–23. септембар, 351–362 (коаутор Сања Стојковић-Златановић).
- Совиљ, Ранко (2017). Институционална подршка и заштита права здравствено рањивих категорија запослених и кандидата за запослење. У *Зборник*

рагова са Међународне конференције Правнички дани – проф. др Славо Царић, Нови Сад, 21–23 септембар 2017, 617–627 (коаутор Сања Стојковић-Златановић).

- Совиљ, Ранко (2017). Управљање кредитним ризиком у банкама са становишта судске праксе, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 75, 95–106.
- Совиљ, Ранко (2017). Одговорност везана за области система здравственог осигурања и социјалне заштите. У *Србија и реформисање институција одговорности* (Књига сажетак), Институт друштвених наука, Београд, 9–11.
- Совиљ, Ранко (2017). Заштита права радника у условима глобализације, значај међународних оквирних колективних споразума. У *Зборник апстрактата, Глобализација vs. глокализација, Међународна научна конференција*, 3–4. јун 2017, Косовска Митровица, 232–233.
- Sovilj, Ranko (2017). The Legal Reform of Health Care System of the Republic of Serbia, in Book of Abstracts, *Challenges of Contemporary Society II*, International conference, 17 november 2017, Skopje, Macedonia, 44 (co-author Sanja Stojković-Zlatanović).
- Совиљ, Ранко (2017). Приказ пројекта: Стандарди у пружању здравствене заштите особама смештеним у резиденцијалне установе. У *Обезбеђивање здравствене заштите особама са менталним сметњама у складу са људско-правним стандардима*, (ур. М. Сјеничић), СУПРАМ и Институт друштвених наука, Београд, 197–208.
- Совиљ, Ранко (2017). Заштита права радника у условима глобализације, значај међународних оквирних колективних споразума. У *Глобализација и локализација: међународни тематски зборник, (Globalization & Localization, Thematic Collection of Papers of International Significance)*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица; Српско социолошко друштво, Институт за политичке студије, Београд, 833–842 (коаутор Сања Стојковић-Златановић).
- Совиљ, Ранко (2017). Право на приватност и заштита генетских информација у области рада и запошљавања. *Српска политичка мисао*, бр. 4, 181–198, DOI: 10.22182/spm.5842017.9 (коаутор Сања Стојковић-Златановић).
- Совиљ, Ранко (2018). Надзорна овлашћења послодавца у савременим условима рада – анализа случаја и могући видови решавања радних спорова. *Право и приврега*, бр. 1–3, 82–97 (коаутор Вера Бакић).
- Sovilj, Ranko (2018). The Legal Reform of Health Care System in the Republic of Serbia, in Proceedings from the International Conference *Challenges of Contemporary Society II*, 17 november 2017, Skopje, Macedonia, 286–302 (co-author Sanja Stojković-Zlatanović).
- Sovilj, Ranko (2018). Modeli upravljanja operativnim rizikom u investicionim društvima u procesu evropskih integracija Republike Srbije. *Megatrend revija*, бр. 2, 1–16 (коаутор Sanja Stojković-Zlatanović).

Регулаторне мере и политике управљања ризицима у инвестиционим друштвима

Предмет истраживања односи се на основне циљеве финансијске регулације, с посебним освртом на пословање инвестиционих друштава (брокерско-дилерска друштва и овлашћене банке), њихов особен регулаторни режим, тј. скуп мера и инструмената којима се на посредан и непосредан начин регулише, контролише и усмерава њихово пословање. С тим у вези, истраживање је усмерено на правни режим, садржај и правне последице ограничења ризика у пословању инвестиционих друштава. Будући да се ниво регулисаности и контроле финансијских токова на тржишту капитала и активности инвестиционих друштава, разликује од земље до земље, због специфичних економских, политичких, историјских и културних услова поједине земље, у раду се указује на нормативне оквире и услове пословања инвестиционих друштава, као значајних учесника на тржишту капитала, у условима све веће глобализације финансијских токова и интегрисаности светске привреде. Имајући у виду последице глобализације на мобилност финансијског капитала, правила којима се регулише пословање инвестиционих друштава (трговаца хартијама од вредности), као и спровођење надзора над њима, све више се доносе на међународном нивоу. Најзначајнија су правила које доносе међународне организације попут: Међународне организације комисија за хартије од вредности, Одбор за финансијску стабилност и Базелски комитет за надзор над банкама, чија су правила унесена у директиве Европске уније о примерености (адекватности) капитала, чиме су постала обавезујућа за све земље чланице Уније. Акцент Базелских споразума је на потпуној регулативи процењивања ризика, методолошког мерења и управљања ризицима, ваљаном надзору у националним оквирима и транспарентности у пословању. Упркос адекватној капитализованости инвестиционих друштава, *Subprime* криза указала је на значајан пропуст Базелских стандарда, с обзиром на то да је управљање ризицима у инвестиционим друштвима било неваљано регулисано. Стога се истраживање односи на анализирање превентивних мера које предузимају регулаторни органи у циљу решавања проблема управљања ризицима, односно санирања адекватности капитала. Дакле, фокус истраживања је усмерен на преиспитивање улоге и значаја примењених регулаторних мера и политика, и њиховој учинковитости у решавању проблема управљања ризицима у инвестиционим друштвима и очувању стабилности финансијског система.

Научно истраживање треба да допринесе ваљаном регулисању тржишта капитала у Србији, што је, између осталог, обавеза Републике

Србије, као земље кандидата за чланство у Европској унији. Домаћи законодавац нити има потребна средства, нити довољно времена за креирање потпуно јединствених решења, заснованих искључиво на потребама домаће правне праксе и недовољно богате правне традиције у овој области. Управо је то разлог што се правна правила ограничености ризика у пословању трговаца хартијама од вредности преузимају из упоредног права. Циљ научног истраживања јесте да уочи правне транспланте и да објасни разлоге њиховог постојања у упоредноправном систему, како би се на основу тога оправдала делотворност и сврсисходност предложених правила у домаћем праву.

ЦИКЛУС

Предавања младих истраживача

ИВАН МАРИНКОВИЋ	02. 10. 2018.	12:00, Сала на I спрату	Зашто мушкарци живе краће – демографска анализа различите смртности по полу?
ВЛАДИМИР МЕНТУС	23. 10. 2018.	12:00, Сала на I спрату	Луксово схватање друштвене моћи
МАРКО ГАЉАК	06. 11. 2018.	12:00, Сала на I спрату	Два примера употребе теорије графова у друштвеним наукама: Анализа интеракција на Твитеру током избора 2016 у Србији и анализа Giving Balkans података о филантропији
РАНКО СОВИЉ	13. 11. 2018.	12:00, Сала на I спрату	Регулаторне мере и политике упрavljaња ризицима у инвестиционим друштвима
ЈАГОДА ДРЉАЧА	4. 12. 2018.	12:00, Сала на I спрату	Мере безбедности медицинског карактера у кривичном законодавству Републике Србије
ИВАНА МАГДАЛЕНИЋ	11. 12. 2018.	12:00, Сала на I спрату	Новије промене у старосном моделу рађања Србије и држава Европске уније
МАРИНА БУДИЋ	18. 12. 2018.	12:00, Сала на I спрату	Да ли сам морално одговорна за малтретирање пса на пустом острву? Морална одговорност и друштвена заједница

ИИИ

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
БЕОГРАД

БИОГРАФИЈА

ЈАГОДА ДРЉАЧА (Сарајево, 1990). Дипломирала на Правном факултету Универзитета у Новом Саду 2013. Мастер студије завршила 2015. одбранивши рад на тему *Принудно задржавање душевно оболелих лица у казненом љраву Србије*. Докторанд је на Правном факултету у Новом Саду, смер јавноправни, и истраживач приправник у Центру за правна истраживања Института друштвених наука у Београду. Од 2014. правни саветник Друштва за борбу против рака, Сомбор. Учествовала на конференцијама и семинарима у земљи и иностранству. У оквиру кривичног и медицинског права којима се бави, предмет интересовања су јој институт неурачунљивости, судска психијатрија, кривична дела против живота, мождана смрт и трансплантациона питања.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Drljača, Jagoda (2018). Shizofrenija i nasilje kroz najteže krvne delikte. U *Zbornik radova konferencije Ne nasilju – jedinstven društveni odgovor*, Banja Luka, 565–574.
- Drljača, Jagoda (2018). Izazovi migrantskih kretanja – komparativna analiza pravnih rešenja pojedinih država Evrope i EU. U *Zbornik radova konferencije Migracijska struktura – očuvanje zajednice – obrazovanje*, Subotica.

Мере безбедности медицинског карактера у кривичном законодавству Републике Србије

Тема предавања су две мере безбедности медицинског карактера, које су прописане Кривичним закоником Републике Србије. Излагање обухвата: а) место ове две мере у систему кривичних санкција, б) однос према другим мерама безбедности које кривично законодавство познаје, ц) услове за изрицање ове две мере медицинског карактера, као и коментар позитивних и негативних аспеката њиховог формулисања у Кривичном законнику.

Општа сврха кривичних санкција, која се огледа у заштити друштва од криминалитета не може се постићи постојањем искључиво казни,

већ је неопходно постојање и мера безбедности. Мере безбедности имају превасходно специјално–превентивна дејства, представљају кривичне санкције засноване на опасности да ће учинилац поново извршити кривично дело, односно противправно дело у закону предвиђено као кривично дело. За одређене учиниоце дела казна не представља адекватан одговор, неопходно је изрећи такву кривичну санкцију којом ће се отклонити индивидуална опасност одређеног лица. Опасност од поновног вршења дела може имати своје извориште у душевној поремећености, склоности ка претераној употреби алкохола или психоактивних супстанци, а може произлазити из неких околности које су имале посебан утицај на поједина лица да почине дело. Процена опасности заснива се на прогнози будућег понашања, при чему кривично дело представља само индикатор за оцену опасности учиниоца.

Кривични законик дефинише општу сврху мера безбедности чланом 78: у оквиру опште сврхе кривичних санкција (члан 4. став 2.), сврха мера безбедности је да се отклоне стања или услови који могу бити од утицаја да учинилац убудуће не врши кривична дела. Под појмом „стања“ мисли се на психичка стања учиниоца и неопходна је узрочна веза између психе учиниоца и учињеног дела. Под појмом „услови“ мисли се на повезаност личности учиниоца и његове средине и прилика.

Кривичним закоником Републике Србије прописано је 11 мера безбедности, од којих су две мере медицинског карактера: мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи и мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи. Мере безбедности медицинског карактера изричу се самостално неурачунљивим учиниоцима, за разлику од осталих мера безбедности које допуњују специјално–превентивне учинке казне. Услови примене мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи јесу: постојање кривичног дела, неурачунљивост или битно смањена урачунљивост у тренутку извршења дела, опасност за околину, потреба лечења и чувања учиниоца у здравственој установи ради отклањања ”опасности за околину“. Постојање кривичног дела је услов изрицања свих кривичних санкција, забрањене су такозване предделиктне мере на основу процене опасности да ће лице извршити неко кажњиво дело. Неурачунљивост подразумева немогућност лица да схвати значај свога дела или да управља својим поступцима услед душевне болести, привремене душевне поремећености, заосталог душевног развоја или друге теже душевне поремећености. Под опасношћу за околину сматрамо висок степен опасности од поновног извршења тежег

кривичног дела (противправног дела у закону предвиђеног као кривично дело) који оправдава принудну хоспитализацију овог лица. Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи представља једину меру безбедности код које трајање није унапред одређено. Оправдано је да трајање мере буде условљено поправљањем психичког стања учиниоца. У пракси, међутим, услед недовољне сарадње психијатријских установа специјализованих за извршавање ове мере и судија који одлучују о мери – лица остају хоспитализована веома дуг период, врло често и доживотно, независно од евентуалног поправљања психичког стања лица. Постоје одређени ставови у научним круговима да се трајање ове мере законски ограничи уз могућност продужења њеног трајања, уколико је неопходно, по узору на регулативу великог броја европских држава.

Мера безбедности обавезног лечења на слободи изриче се лицу које је извршило кривично дело, односно противправно дело, у стању неурачунљивости или битно смањене урачунљивости. Она се изриче када постоји опасност од поновног извршења дела, али када је степен опасности такав да није неопходна принудна хоспитализација лица. Ова мера је у складу са савременим тенденцијама у психијатријској струци да је потпуна изолација лица из друштва штетна појава, не доводи до побољшања психичког стања лица већ до његове даље депривације и немогућности да се реинтегрише у друштво. У складу с тим ову меру треба што чешће изрицати, увек када је психичко стање лица такво да је довољно његово амбулантно лечење или само повремена хоспитализација која се може одредити у оквиру ове мере. Мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи ограничена је на период од три године, што сматрам паушалном одредбом с обзиром да се не може унапред проценити колики је период неопходан за залечење лица коме је изречена. У случају обе мере промене би требало да иду у правцу боље сарадње судија и психијатара, већег поверења у стручност и процену једних и других у овој области у којој се преплићу и свакако тога да се поштри систем судске контроле над извршавањем ових мера.

БИОГРАФИЈА

ИВАНА МАГДАЛЕНИЋ (Београд, 1986). Дипломирала на Географском факултету Универзитета у Београду на смеру Демографија. У периоду од 2014. до 2017. године ангажована као демонстратор и асистент на Географском факултету.

Од септембра до децембра 2017. године била је секретар на пројектима: „Ревизија Стратегије подстицања рађања“ и „Акциони план за спровођење измењене и допуњене Стратегије подстицања рађања“.

Објавила је неколико радова у часописима или зборницима радова и учествовала у раду научних конференција.

За релативно кратко време окушала се у суштинским демографским истраживачким питањима: од фертилитета, модела рађања и брачности становништва, преко карактеристика морталитета, до демографског старења и његових импликација.

БИБЛИОГРАФИЈА

Vojković, Gordana, Ivana Magdalenić i Zora Živanović (2014). Population Ageing and its Impact on Labour Force in the Southeast Europe Countries. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 148(3): 701–713.

Magdalenić, Ivana, Marko Galjak (2016). Ageing map of the Balkan Peninsula. *Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijić" SASA* 66(1): 75–89.

Magdalenić, Ivana, Gordana Vojković (2015). Promene u starosnom modelu rađanja u Srbiji i zemljama EU – komparativna analiza. *Stanovništvo* 53(2): 43-66.

Магдаленић, Ивана (2016). Утицај брачности на фертилитет у Србији и Европској унији. *Демографија* (13): 175–190.

Новије промене у старосном моделу рађања Србије и држава Европске уније

Србија се већ деценијама суочава с феноменом недовољног рађања и у групи је земаља готово најнижег фертилитета. Данас се готово све европске земље суочавају с нивоом рађања испод потреба просте замене генерација. У савременом друштву питање репродукције се све више препознаје као приоритетно, а током последњих деценија

евидентна је појачана заинтересованост истраживача из целог света, демографских асоцијација и релевантних институција за ову проблематику.

Разматрање одлика старосног модела рађања омогућава прецизније сагледавање наглих промена у репродуктивном понашању једне популације. У фокусу истраживања је анализа новијих промена у старосном моделу рађања у Србији (без података за АП Косово и Метохија) и земаљама Европске уније (ЕУ-28). Одлагање рађања је препознатљива одлика савременог друштва и значајан узрок ниског нивоа фертилитета. Најважније карактеристике овог феномена су пораст рађања након 30. године и највише специфичне стопе фертилитета у старосним групама 25–29 и 30–34 године. Транзиција у обрасцима фертилитета у Србији током последњих деценија имала је сличан ток као и у већини европских земаља. Током прве половине 60-их година прошлог века, високе стопе рађања старосних група 20–24 и 25–29 година карактерисале су готово све земље. У тадашњем периоду у Србији (без података за АП Косово и Метохија) старосна група 20–24 године била је носилац максималног рађања. Међутим, ниво плодности те старосне групе (162,5‰) био је значајно нижи него у земљама које су бележиле највише вредности (Словачка 218,6‰ и Словенија 197,3‰). Промене у обрасцу фертилитета у наредним деценијама одвијале су се у смеру пораста плодности код старијих кохорти репродуктивног контингента и смањења рађања у млађим старосним групама. Поређење одлика репродуктивног модела пре пет деценија и у актуелном периоду, указује на присутност одлагања рађања и усвајања ниских репродуктивних норми, јер је регистрована, не само прерасподела старосних група са највишим фертилитетом, већ је забележено и преполовљење нивоа плодности појединих старосних кохорти. Реподуктивни врх у Србији формира старосна група 25–29 година, и према нивоу стопе (91,6‰) припада групи земаља са веома ниским специфичним стопама фертилитета (Словачка 84,5‰ и Бугарска 87,7‰). Поређење репродуктивног модела Србије и држава ЕУ-28 с највишим фертилитетом (Франсуска, Шведска и Ирска, у 2016) расветљава неколико чињеница. Евидентно је да се Србија према моделу фертилитета налази у незавидном положају, услед значајно нижих стопа рађања, у готово свим старосним групама репродуктивног периода. Највиши ниво рађања у Србији и Француској региструје старосна група 25–29 година, међутим са значајном разликом (91,6‰ према 131,1‰). У старосним кохортама 35–39 и 40–44 година стопе плодности у Србији су дупло и тродупло ниже у зависности од појединих земаља. Наведене констатације делују обесхрабрујуће и јасно упућују на недовољну искоришћеност

фертилног контингента, и постојање простора за подстицање рађања код жена оптималне фертилне доби (20–34 године).

У погледу стопе укупног фертилитета, према последњим расположивим подацима (2016) највиши ниво забележен је у земљама Западне и Северне Европе, док је Србија (1,46 детета по жени) ближа популацијама у Централној и Јужној Европи, које се суочавају с најнижим стопама.

Основни циљ компаративне анализе репродуктивног модела између Србије и ЕУ-28 јесте у томе да укаже на фундаменталне тачке проблема у Србији у функцији ефикаснијег друштвеног деловања. Налази истраживања потврђују присутност кризе рађања у Србији, а као суштинске карактеристике репродукције могу се навести: изузетно низак фертилитет, рађање у све каснијим годинама мајке и одлагање уласка у родитељство.

БИОГРАФИЈА

МАРИНА БУДИЋ (Ријека, 1993). Дипломирала филозофију на Филозофском факултету Универзитета у Београду 2016, а наредне године завршила је мастер студије филозофије. Тренутно је докторанткиња филозофије на Филозофском факултету у Универзитета у Београду, и истраживач приправник у Институту друштвених наука, у Центру за филозофију.

Осим редовних курсева на Факултету, похађала је предавања, праксе и учествовала на конференцијама и семинарима у земљи и иностранству. Добитница је награде за најбољи научно-истраживачки студентски рад из области друштвено-хуманистичких наука (2012). Области истересовања: етика, примењена етика (биоетика), Кантова филозофија, као и психологија. У завршном и мастер раду бавила се етиком и примењеном етиком, односно теоријом казне (смртном казном) и еутаназијом.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Budić, Marina (2018). Suicide, euthanasia and the duty to die: one Kantian approach to euthanasia. *Philosophy and Society*, Vol. 29, No 1, 88–114.
- Budić, Marina (2017). Kantov retributivizam i smrtna kazna. *Theoria*, 60(3), 130–154.
- Будић, Марина (2012). Утицај бављења уметношћу и Отворености за искуства на субјективни доживљај музичких и ликовних дела, *Пејшничке свеске*.
- Budić, Marina (2017). Ivan Vuković, Platon i Kant: saveti za dobar život. Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 2016. *Filozofija i društvo / Philosophy and Society*, 28(3), 667–668. (Prikaz knjige)

Да ли сам морално одговорна за малтретирање пса на пустом острву? – морална одговорност и друштвена заједница

Предавање се бави појмом моралне одговорности. Да ли је појам моралне одговорности међуљудског карактера, да ли је нужно повезан са друштвеном (моралном) заједницом, и у ком смислу? Каква је природа моралне одговорности? Покушаћу да размотрим значења питања да ли је морална одговорност у суштини међуљудска, односно да ли је могуће бити морално одговоран у одсуству моралне заједнице. Прво је потребно размотрити значење термина морална одговорност и морална заједница, а потом и термина међуљудски, како би се увидело да ли је спор око различитих одговора суштински, или пак настаје услед различитог тумачења значења ових термина. Бројни неспоразуми у погледу одговора на наведена питања настају управо због разлике у значењу и интерпретацији ових појмова.

У првом делу предавања размотрићу појам моралне одговорности као подложности реактивним ставовима. П.Ф. Стросон (Peter Frederick Strawson) је тврдио да је наше оправдање за кривицу и похвалу утемељено у систему људских реактивних ставова, попут моралне озлојеђености, огорчења, кривице и захвалности. Ова концепција моралну одговорност карактерише у терминима прикладности одређених реактивних ставова. Стросоново гледиште се показало утицајним. Једну његову импликацију, на коју ћу се фокусирати у наставку предавања, можемо изразити на следећи начин: Слоган – Не може постојати морална одговорност без моралне заједнице. Слоган захвата дух популарног приступа моралној одговорности, према којем је таква одговорност суштински међуљудска (интерперсонална), то јест, не постоји без моралне заједнице. У предавању ћу указати на различита тумачења ове идеје.

У завршном делу предавања бавим се питањем да ли Стросонова концепција моралне одговорности подржава идеју да је одговорност у суштини интерперсонална и испитујем проблеме у вези са овом концепцијом, те покушавам да одговорим на њих. Први проблем огледа се у томе што само-реактивни ставови могу бити инкомпатибилни са међуљудским карактером моралне одговорности, тј. у томе што је постојање само-реактивних ставова (ставова које заузимамо према себи, као што су кајање или кривица, супротно реактивним ставовима према другима) у напетости са идејом да је морална одговорност суштински међуљудска. Проблем се решава увиђањем повезаности између само-реактивних ставова и реактивних ставова према другима. Уколико је икада прикладан неки само-

реактиван став, тада је прикладан, у принципу, и неки други реактиван став према другом. Други проблем односи се на одговорност изван моралне заједнице, или према животињама, стварима и окружењу. Решење је поново у значењу реактивних ставова, те употреби термина лично и међуљудски. Разлика између личног и међуљудског није само разлика између укључења једне особе и укључења више особа. Међуљудски значи оно што се односи на везе и комуникацију међу људима, а када се то узме у обзир, увиђа се да све док нужни и довољни услови моралне одговорности повезују моралну одговорност са односима и комуникацијом међу људима, морална одговорност је суштински међуљудска. Главни проблем овде представља питање да ли је морална одговорност међуљудске природе, а са њим је у вези и проблем интерпретације Слогана, односно врсте могућности коју изражава. Проблем се може решити увођењем дистинкције између концептуалне и практичне могућности. Тада се увиђа да спор није суштински, већ да настаје услед различите интерпретације значења термина *може*. Проблем се јавља само уколико се Слоган схвати тако да изражава чисту концептуалну могућност, али се из Стросонових дела јасно види да је реч о практичној могућности, односно не замисливости у принципу, већ замисливости за нас онакве какви јесмо и у животу какав знамо. Дакле, уколико се Слоган интерпретира тако да изражава практичну могућност, увиђа се да је природа моралне одговорности међуљудска, те да је питање – Да ли је могуће за нас какви јесмо да будемо морално одговорни у одсуству моралне заједнице.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

3(497.11)(042.3)

ЦИКЛУС предавања младих истраживача / [за
издавача Горан Башић]. - Београд : Институт друштвених
наука, 2018 (Београд : РИЦ графичког инжењерства
Технолошко-металуршког факултета). - 35 стр. ; 22 см

Апстракти. - Тираж 200. - Био-библиографске белешке
уз апстракте.

ISBN 978-86-7093-210-4
COBISS.SR-ID 267860492

Циклус предавања младих истраживача

Иван МАРИНКОВИЋ

Владимир МЕНТУС

Марко ГАЉАК

Ранко СОВИЉ

Јагода ДРЉАЧА

Ивана МАГДАЛЕНИЋ

Марина БУДИЋ

9 788670 932104 >

www.idn.org.rs